

Термінологічний словник

Агогіка (від грець. *agoge* – уродження, унесення) – у музичному виконавстві один із засобів художньої виразності, який включає в себе незначне відхилення від основного темпу (прискорення чи уповільнення), що не фіксується в нотах. Агогічні позначення пов'язані з фразуванням мелодії, з артикуляцією та музичною динамікою.

Акапелла (італ. *a capella*) – ансамблевий і хоровий спів без інструментального супроводу. Поширений у народній пісенній творчості (українській, російській, грузинській тощо). Як професійний стиль, спів акапелла був сформований у культовій музиці середніх віків. В Україні й Росії спів акапелла поширюється з розвитком творчості таких композиторів, як Д. Бортнянський, А. Ведель, М. Березовський.

Акомпанемент (фр. *accompagnement* – супровід) – сукупність допоміжних голосів, акордів, звуків, що є гармонічною та ритмічною опорою для основного мелодійного голосу. Акомпанемент виконує багато виразних функцій: доповнює спів соліста або ансамблю, підкреслює та поглиблює драматургію музичного твору, психологічний зміст музики, формує образотворчий фон.

Акт (від лат. *actus* – дія) – закінчена частина театрального твору (опери, оперети, мюзиклу тощо), відокремлена від інших подібних частин перервою (антрактом). Акт часто ділиться на картини.

Альт (від лат. *altus* – високий) – 1) низький дитячий голос із діапазоном „соль”, „ля” малої октави – „мі-бемоль”, „мі” другої октави; звучання цього голосу грудне з металевим відтінком;

2) назва партії в хорі або вокальному ансамблі, в якій співають низькі дитячі й низькі жіночі голоси;

3) смичковий інструмент скрипкового роду.

Ансамбль (фр. *ensemble* – разом) – 1) злагодженість, лад виконання при колективному співі та грі на музичних інструментах; мистецтво ансамблю будується на постійній координації творчих зусиль виконавців, потребує уміння чути загальне звучання й поєднувати свою виконавську манеру з манерою партнерів;

2) група музикантів, які виступають разом;

3) музичний твір для ансамблевого виконання.

Апофеоз (від грець. *apotheosis* – обожнення) – заключна урочиста масова сцена вистави, святкової концертної програми. Апофеоз часто застосовується в операх на історичні, історико-міфологічні сюжети.

Арієта (італ. *arietta* – маленька арія) – невелика арія з пісенним характером мелодії, яка за формою зазвичай складається з двох частин.

Аріозо (італ. *arioso* – подібне до арії) – 1) невеликий вокальний твір, який відрізняється від арії більш вільною формою; якщо арія в опері є музичною характеристикою героя, то аріозо – це реакція на певну драматичну ситуацію, яка підсумовує попередній речитатив;

2) термін, що вказує на кантиленний характер виконання твору.

Арія (італ. aria) – 1) жанр вокальної музики, закінчений епізод в опері, ораторії, кантаті, який виконується солістом у супроводі оркестру; арія є музичною характеристикою персонажа, емоційним узагальненням певного етапу сценічної дії;

2) інструментальний твір кантиленного характеру; поряд із оперними існують концертні арії, що виступають самостійним номером і призначені для соліста в супроводі оркестру.

Артикуляційний апарат – система органів, завдяки яким формуються звуки мовлення. До них відносяться голосові зв'язки, язик, губи, м'яке піднебіння, глотка, нижня щелепа (активні органи); зуби, тверде піднебіння, верхня щелепа (пасивні органи).

Атака (фр. attaque – напад) – у вокальній методиці означає початок звука. Цей термін застосовується до фонації відкритих голосних. Розрізняють три види атаки: тверда, м'яка та придихальна.

Афонія (грець. arhonia) – відсутність співочого звука при намаганні його заспівати.

Баритон (від грець. barytonos – той, що низько звучить) – чоловічий співочий голос, який займає проміжне положення між тенором і басом. Діапазон баритона: „ля” великої октави – „ля-бемоль” першої октави. За характером виконання розрізняють баритон ліричний, лірико-драматичний і драматичний.

Бас (італ. basso – низький) – найнижчий чоловічий вокальний голос із діапазоном „фа” великої октави – „фа” першої октави. За теситурою розрізняють басы високі й низькі. Найнижчий вид басів – басы-октавісти з діапазоном „ля” контроктави – „ля” малої октави.

„Білий звук” – термін, розповсюджений у вокальній практиці для визначення т. зв. „відкритого” звучання голосу. Це „пласке”, напружене звучання обумовлене відсутністю елементів прикриття, що примушує голосові зв'язки працювати з „пересмикуванням”, зажато. В академічній манері співу таке звучання не допускається.

Бельканто (італ. belcanto – прекрасний спів) – стиль співу, що склався в Італії до середини XVII ст. і панував до першої половини XIX ст. У сучасному розумінні – це емоційно насичене, красиве, звучне вокальне виконання. Бельканто потребує від співака кантилені, володіння філіровкою звука, динамічними й тембровими нюансами.

Ваганти (лат. vagantes – бродячі) – середньовічні подорожуючі співаки й поети в Західній Європі, часто студенти, які не закінчили навчання. У своїх піснях вони пародіювали церковні гімни й оспівували радощі земного життя.

Вібрато (італ. vibrato, лат. vibratio – коливання) – періодична зміна звука по висотою, силою і тембром. Вібрато звучить у правильно поставленому співочому голосі, надаючи йому теплоти, а також бере участь у створенні індивідуального тембру співака. Відсутність вібрато робить голос невиразним.

Водевіль (фр. vaudeville – Вирська долина) – жанр легкої комедії, в якій діалоги й драматична дія, побудовані на заплутаній інтризі, поєднуються зі співом пісень-куплетів та інструментальної музики.

Вокаліз (лат. vocalis – голосний) – музичний твір для голосу без тексту, написаний для концертного виконання чи з метою відпрацювання певних вокально-технічних навичок. Навчальні вокалізи представляють собою важливий перехідний матеріал від вправ до творів із текстом. Відсутність слова у вокалізах дає можливість зосередити увагу на музичній виразності. Наявність тих чи інших вокально-технічних елементів дозволяє обирати вокалізи відповідно до завдань, поставлених перед студентами.

Вокалізація (лат. vocalizzazione) – виконання мелодії голосними звуками чи розспівування окремих складів одного слова. У вокальній педагогіці вокалізація використовується для найкращого виявлення вокальних якостей голосу.

Вокальна школа – 1) система вокально-виконавських принципів і педагогічних методів, яка формується в музичній культурі народів різних країн; у національній школі співу відображаються особливості психологічного складу певного народу, його музики, поезії, мови, виконавських традицій;

2) удосконалення володіння технічними можливостями голосу (співак із хорошою або поганою вокальною школою).

Висота звука – якість музичного звука, яка залежить від частоти коливання звукового тіла (струни, стовбура повітря, голосових зв'язок). В акустиці вимірюється в герцах (кількість коливань на секунду). У музичній практиці розрізняють абсолютну висоту звуків, відповідно до певних встановлених частот („ля” першої октави – 440 герц).

Гетерофонія (грець. heteros – інший і phone – звук, голос) – вид багатоголосся, що виникає при одночасному виконанні одноголосної мелодії, коли в одному чи декількох голосах епізодично відбуваються відступи від головної мелодії.

Гігієна голосу – дотримання співаком певних правил поведінки, які забезпечують зберігання здоров'я голосового апарату. Навантаження на голосовий апарат повинне відповідати ступеню його тренуваності.

Гліссандо (італ. glissando, фр. glisser – ковзати) – виконавський прийом, що включає в себе плавний перехід від одного звука до іншого, без виділення інтервалів між звуками. В нотному записі гліссандо позначається ризкою чи хвилястою лінією між першим і кінцевим звуками.

Глотка – порожнина, розташована за позіхом і пов'язана при диханні з порожниною носа й гортанню. При співі та мовленні відокремлюється від носової порожнини піднятим м'яким піднебінням і входить у склад ротоглоткового каналу.

Голос – 1) звуки, які добуваються голосовим апаратом і служать для спілкування між людьми; голос може бути розмовним (вголос і пошепки) та співочим, що характеризується висотою звучання, діапазоном, силою, тембром;

2) окрема *partia* в хорі, ансамблі, оркестрі.

Голосоведення – рух кожного окремого голосу й усіх голосів разом у багатоголосному творі.

Голосовий апарат – система органів, яка служить для утворення звуків голосу й мовлення. У неї входять: 1) органи дихання, які створюють повітряний тиск під голосовими зв'язками (джерело звукової енергії); 2) гортань, у якій знаходяться голосові зв'язки – джерело виникнення голосових коливань; 3) артикуляційний апарат, що служить для утворення звуків розбірливого мовлення; 4) носова та придаткові порожнини, які беруть участь в утворенні й оформленні звуків (резонатори).

Голосові зв'язки – два парних м'язи, розташовані в гортані й укриті еластичною з'єднувальною тканиною та слизистою оболонкою. Вони можуть змикатись, розмикатись і натягуватись. Звучання відбувається при зімкнутих голосових зв'язках. Будова голосових зв'язок дає їм можливість коливатись як цілком, так і окремими частинами, від чого залежить характер звучання голосу.

Голосотворення (звукоутворення, фонація) – процес утворення звука голосу. Звукові хвилі виникають у голосовій щілині в результаті опору зімкнутих голосових зв'язок тиску видихуваного повітря. У результаті повторення цього циклу виникають звукові коливання певної частоти. Частота коливань сприймається як висота звука, а енергія повітря (сила поштовхів) – як сила звука. Голосотворення відбувається в результаті бажання сформувати звук, що виник в уяві, та призводить до відповідної дії м'язів дихання, гортані й артикуляційного апарату.

Гомофонія (грець. homophonia – звучання одного голосу, унісон: homos – один, phone – звук, голос) – вид багатоголосся, при якому голоси розподіляються на головний (мелодія) і допоміжний (гармонійний супровід, акомпанемент).

Гортань – орган, в якому виникає звук. Гортань представляє собою складну систему хрящів, поєднаних зв'язками й суглобами. Усередині гортані, біля краю знаходяться голосові зв'язки.

Детонування (від фр. detonner – співати фальшиво) – спів із підвищеною чи заниженою інтонацією. Детонація може з'являтися на окремих технічно більш складних звуках (пасажах), а може визначати спів конкретного вокаліста в цілому.

Діапазон (від грець. dia pason {chordon} – через всі {струни}) – звуковий об'єм голосу чи інструмента від найнижчого до найвищого звука. Діапазон голосу професійного співака повинен складати не менш двох октав.

Дикція (від лат. dictio – вимовляння) – ясність, розбірливість вимовляння тексту. Розбірливість слів у співі визначається чіткістю вимовляння приголосних звуків.

Динаміка – сукупність явищ, пов'язаних із поняттям „гучність звучання”. Динаміка є одним із найважливіших засобів виразності музики. Застосування динамічних відтінків визначається змістом і характером музики.

Дискант (від лат. *discantus*) – 1) високий дитячий співочий голос із діапазоном „до” першої октави – „соль” другої октави; звучання дисканта відрізняється чистотою інтонації, дзвінкістю, „сріблястістю”;

2) партія в хорі чи вокальному ансамблі, що виконується високими дитячими або жіночими голосами;

3) верхній сколюючий голос (підголосок у народних піснях українців, білорусів, донських козаків).

Дисонанс – сполучення двох і більше звуків, які між собою не зливаються у сприйнятті слухача. Дисонанс звучить напружено й викликає очікування переходу в консонанс. До дисонансів відносяться великі й малі секунди та септими, тритони й інші збільшені та зменшені інтервали, а також акорди, що включають до свого складу ці інтервали.

Дует (італ. *duetto*, лат. *duo* – два) – ансамбль із двох виконавців, а також музичний твір для такого ансамблю.

Дихання – один з основних факторів голосотворення, енергетичне джерело голосу. У співі дихання підвладне волювому керуванню. За типом вдиху на практиці розрізняють верхнє реберне (ключичне), нижнє реберне, діафрагмальне (косто-абдомінальне) й діафрагмальне (абдомінальне, брюшне) дихання. Для співу принципово важливим є не стільки тип вдиху, скільки характер видиху. Видих при виконанні вокального твору здійснюється при дії м’язів брюшного пресу та м’язів, які опускають ребра. Видих повинен бути плавним, без поштовхів і зайвого напруження, але достатньо активним для створення відчуття опори.

Жанр (фр. *genre*, від лат. *genus* – рід, вид) – поняття, яке дає характеристику історично утвореним різновидам музичних творів, що визначаються їх походженням і призначенням, складом виконавців, особливостями змісту й форми. Існують різні системи класифікації музичних жанрів: народні (самодіяльні, аматорські) та професійні, вокальні й інструментальні, камерні й симфонічні тощо. Серед жанрів, що пов’язані з вокальним мистецтвом, слід виділити *вокальні* (пісня, романс, арія тощо), *вокально-інструментальні* (кантата, ораторія, меса тощо) та *музично-сценічні* (опера, оперета, мюзикл).

Звуковедення – у вокальному мистецтві термін застосовується для визначення різних видів ведення голосу по звукам мелодії (наприклад, кантилена, портаменто, маркато тощо). Основним типом звуковедення в співі є кантилена. Разом із голосоутворенням звуковедення входить до поняття вокальної техніки.

Зівок у співі – один із розповсюджених м’язових прийомів, що сприяє правильному положенню гортані під час співу. Завдяки відчуттю зівка м’яке піднебіння активізується та піднімається вгору, гортань опускається, задній відділ рота звільняється від напруги.

Інтермедія – музична чи сценічна дія, що виконується між актами вистави. Інтермедія має комедійний характер і не пов’язана з основною дією.

Інтерпретація (від лат. *interpretatio* – пояснення) – художнє тлумачення музичного твору виконавцем. Завдання інтерпретації – найбільш повно й переконливо розкрити задум композитора.

Інтонція (від лат. *intono* – голосно вимовляю) – 1) втілення художнього образу в музичних звуках;

2) невеликий, відносно самостійний мелодійний зворот;

3) точне виконання висоти звука у виконавстві;

4) вирівнювання звучання тонів звукоряду музичних інструментів за тембром і гучністю.

Канон (грець. *canon* – правило) – форма поліфонічної музики, заснована на суворій імітації (повне повторення мелодії в усіх голосах). Кожен голос вступає раніше, ніж закінчиться мелодія попереднього голосу. Канони різняться за кількістю голосів, інтервалами між їх вступами (канони в приму, октаву, кварту, квінту).

Кантилена (лат. *cantilena* – спів) – 1) співоче, тягуче виконання мелодії, основний вид звуковедення, побудований на техніці *legato*; плавність, кантиленність вокального виконання – це результат правильної техніки голосотворення і звуковедення, коли при переході від звука до звука характер вібрато не порушується;

2) вокальна чи інструментальна наспівна мелодія.

Квартет (італ. *quartetto*, від лат. *quartus* – четвертий) – ансамбль із 4 виконавців (інструменталістів чи вокалістів), а також музичний твір для такого ансамблю.

Квінтет (італ. *quintetto*, від лат. *quintus* – п'ятий) – ансамбль із 5 виконавців, а також музичний твір для такого ансамблю.

Колоратура (італ. *coloratura* – прикраса) – швидкі віртуозні пасажі (гами, арпеджіо тощо) та мелізми (групето, морденти, форшлаги, тріолі), які служать для прикраси сольної вокальної партії.

Колядка – народна обрядова величальна пісня, яку співають під час релігійного свята Різдво Христове та при святкуванні Нового року. Колядки розповсюджені у слов'янських народів. Зміст колядок передає побажання благополуччя, доброго врожаю. В Україні різновидом колядок є щедрівки.

Компрімаріо (італ. *comprimario*) – оперний співак, який виконує партії другого плану.

Консонанс (від лат. *consonantia* – співзвучне звучання) – благозвучне сполучення тонів у їх одноразовому звучанні (протилежність дисонансу). До консонансів відносяться такі інтервали: чисті прима, октава, квінта, кварта, великі й малі терції та сексти, а також тризвуки, які складаються з цих інтервалів.

Контральто (італ. *contralto*) – найнижчий жіночий голос із діапазоном „мі”, „фа” малої октави – „до”, „ре” другої октави. Тембр густий, насичений.

Кульмінація (від лат. *culmen* – вершина) – найбільш напружений момент у музичному творі чи певній його частині. Як правило, кульмінаційний звук чи зворот утворюється в мелодії, частіше на сильній долі, і виділяється своєю висотою та тривалістю.

Купюра (фр. *couper* – відрізати) – скорочення в тексті музичного чи драматичного твору.

Лібрето (італ. libretto – книжка) – 1) мовленевий текст музично-драматичного твору (опери, оперети тощо), джерелом сюжетів якого є художня література (міфи, казки, поеми, романи тощо);

2) короткий переказ змісту опери, оперети, балету;

3) літературний сценарій балету.

Люфтпауза (нім. Luftpausa – повітряна пауза) – невелика, ледь помітна перерва у звучанні музичного твору при його виконанні. Застосовується для виділення початку нової фрази, розділу.

Медіум (від лат. medius – середній) – термін, який застосовується у вокальній педагогіці для визначення середньої частини діапазону жіночого голосу. У сопрано медіум займає зазвичай від „фа” першої октави до „фа” другої октави, у мецо-сопрано – від „ре” першої октави до „ре” другої октави.

Мелізми (від грець. melisma – пісня, мелодія) – 1) мелодичні уривки (колоратура, рулади, пасажі й інші вокальні прикраси) та цілі мелодії, що виконуються на один склад тексту;

2) мелодичні прикраси у вокальній та інструментальній музиці. До мелізмів відносяться форшлаг, мордент, групето, трель. У нотному письмі мелізми позначаються за допомогою спеціальних знаків або виписуються дрібними нотами.

Мелодекламація (від грець. melos – мелодія, і лат. declamation – декламація) – художнє читання віршів чи прози на фоні музичного супроводу, а також твір, в основі якого лежить таке поєднання тексту й музики. У ХХ ст. мелодекламація набуває якостей, що наближають її до речитативу – т. зв. мелодія, в якій за допомогою особливих знаків фіксується ритм і висота звуків голосу.

Мецца воце (італ. mezza voce – наспівування голосу) – спів у динаміці mezza piano із зберіганням всіх якостей вокального звука й мішаного звукоутворення, але з перебільшеним фальцетним співом. Володіння mezza voce – це показник технічної майстерності вокаліста.

Мецо-сопрано (італ. mezzo – середній) – жіночий голос, діапазон якого складає „ля” малої октави – „ля”, („сі”) другої октави. Характерними ознаками цього типу голосу є повнота звучання в середньому регістрі та м’які, оксамитові низькі звуки.

Мікст (лат. micstus – мішаний) – регістр співочого голосу, в якому змішується грудне та головне резонування. Завдяки правильному визначенню міри включення у фонацію грудного й фальцетного механізмів роботи голосових зв’язок розвивається повноцінне звучання голосу, яке дозволяє співати без регістрових переходів у межах двохоктавного діапазону.

Міміка – виразний рух м’язів обличчя, що відображає почуття людини. У вокальному мистецтві служить візуальним доповненням до слухових вражень від виконання.

Мутація (від лат. mutatio – зміна, переміна) – перехід дитячого голосу в голос дорослого. У хлопчиків мутація продовжується з 11 (12) років до 13 (15) років, у дівчат – трохи пізніше – від 14 (15) років до 17 (19) років. Мутація в хлопчиків проходить відчутно: різко змінюється розмовний голос,

він стає більш грубим, постійно нібито зривається; у дівчат сильні зміни в голосі непомітні.

Мюзикл (англ. musical, musical comedy – музична комедія) – музично-сценічний жанр, який поєднує в собі музичне, драматичне, хореографічне й оперне мистецтво. Для мюзиклу характерні гостра драматична колізія, динамічність дії, різноманітність пісенних форм. Його джерелами були оперети й тетральні розважальні вистави – ревію, шоу, мюзик-холи.

Опера (італ. opera – праця, справа, твір) – рід музично-драматичного твору, в якому поєднані слово (спів), музика, сценічна дія, балет, живопис (декорації). В основі опери лежить віршоване чи прозаїчне лібрето, написане драматургом-лібретистом або самим композитором.

Оперета (італ. operetta – маленька опера) – музично-сценічний твір комедійного змісту, в якому вокальні й танцювальні номери чергуються з розмовними епізодами.

Орфоенія (від грець. orthos – правильна, epos – мова) – правильне літературне вимовляння тексту.

Перехідні звуки – звуки, які знаходяться на межі натуральних регістрів. Кожен тип голосу має свої характерні, більш-менш постійні перехідні звуки.

Позиція звука – термін, що застосовується у вокальній педагогіці для вираження впливу тембру на сприйняття висоти звука. Наявність у тембрі достатньої кількості високоякісних обертонів робить звук більш яскравим, дзвінким, світлим, польотним.

Польотність – якість правильно поставленого вокального голосу, його здатність бути добре чутним у залі. Польотність залежить від наявності в тембрі голосу високої співочої форманти, яка добре сприймається органами слуху.

Поліфонія (від грець. poliphone – багатоголосся) – вид багатоголосся, заснований на одночасному сполученні й русі двох і більше мелодійних голосів.

Портаменто (від італ. portare la voce – переносити голос) – у сольному співі та грі на смичкових інструментах перехід від одного звука до іншого, який відбувається шляхом „переїжджання” з ноти в ноту. Є одним із засобів виразності. Виконання портаменто не вказується в нотах, виконавець може застосовувати його за власним бажанням.

Постановка голосу – процес розвитку в голосі якостей, необхідних для його професійного використання. Голос може бути поставлений для сценічної роботи, ораторського мовлення, для співу в тому чи іншому жанрі вокального мистецтва.

Регістр (від лат. registrum – список, перелік) – ряд звуків голосу, однорідних за тембром, що видобуваються одним способом. У залежності від використання грудного чи головного резонаторів розрізняють грудний, головний і змішаний регістри. У чоловічому голосі виділяють два натуральних регістри – грудний і головний (фальцетний); у жіночому голосі присутні три регістри – грудний, середній (центр, медіум) і головний.

Резонанс (від фр. *resonance*, від лат. *resono* – звучу у відповідь) – явище, при якому в резонаторі під впливом зовнішніх коливань виникають коливання тієї ж частоти.

Резонатори – у голосовому апараті – порожнини, які резонують на звук, що виникає в голосовій щілині, та надають йому сили й тембру. Вони мають власний тон, висота якого залежить від розмірів резонатора. Резонанс виникає при співпадінні частоти власного тону з частотою звука. У співаків розрізняють верхній (головний) і нижній (грудний) резонатори.

Речитатив (італ. *recitativo*, *recitare* – декламувати) – рід вокальної музики, заснований на використанні інтонаційно-ритмічних можливостей природного мовлення. Будова речитативу визначається структурою тексту й розподілом акцентів мовлення, а основні інтонації речитативу відповідають його характерним інтонаціям. Використовується в операх, кантатах, ораторіях.

Рулада (від фр. *rouler* – катати вперед, назад) – швидкий віртуозний пасаж у співі, рід колоратури.

Сила звука – це розмір звукової енергії. Вона є однією з характеристик співочого голосу. Сила звуків у співаків залежить від розміру підкладочного повітряного тиску, тону змикання голосових зв'язок, від розміру ротового отвору й від ступеня поглинання звукової енергії тканинами та порожнинами ротоглоткового каналу.

Сольфеджування (від італ. *solfeggio*, від назв звуків „соль” і „фа”) – спів вокальних творів із вимовлянням назв звуків. Використовується у вокальній педагогіці для розвитку точності інтонації, навичок читання з листа.

Сопрано (від італ. *sopra* – над, вище) – 1) найвищий жіночий голос із діапазоном „до” першої октави – „до” третьої октави; розрізняють декілька різновидів сопрано – колоратурне, лірико-колоратурне, ліричне, лірико-драматичне, драматичне;

2) високий дитячий голос (дискант);

3) найвища партія в хорі.

Спів, вокальне мистецтво – емоційно-образне розкриття змісту музики засобами співочого голосу. Спів буває сольним, ансамблевим (дует, тріо, квартет тощо), хоровим, з інструментальним супроводом і без нього (а *capella*), зі словами та без слів.

Тембр – забарвлення звука, якість, що дозволяє розрізняти звуки однієї висоти, які виконуються різними музичними інструментами чи різними голосами.

Тенор (від лат. *tenor* – безперервний хід) – 1) високий чоловічий голос із діапазоном „до” малої – „до” другої октави; основні різновиди тенора розрізняють за тембром голосу – тенор-альтіно, ліричний тенор, лірико-драматичний тенор, драматичний тенор, характерний тенор;

2) назва партії в хорі;

3) в середньовічній багатоголосній музиці назва партії, що виконує головну мелодію.

Терцет – ансамбль із трьох виконавців, переважно вокальний, а також музичний твір для такого ансамблю.

Теситура (італ. tessitura – тканина) – звуковисотне розташування мелодії по відношенню до діапазону конкретного голосу, без урахування дуже низьких і високих звуків. Розрізняють високу, середню й низьку теситуру.

Тріо – 1) ансамбль із трьох виконавців, а також музичний твір для такого ансамблю;

2) середня частина інструментальної п'єси, яка контрастує з крайніми частинами.

Унісон (італ. unisono, від лат. – один, sonus – звук) – одночасне звучання двох або декількох звуків однієї висоти.

Фальцет (італ. falsetto, falso – хибний) – спосіб формування високих звуків, а також верхній регістр чоловічого співочого голосу, який характеризується слабким звучанням і бідністю тембру. При формуванні фальцету використовується головне резонування; голосові складки коливаються лише краями.

Філіровка (від фр. filer un son – тягнути звук) – уміння плавно змінювати динаміку звука від форте до піано й навпаки; ефектний прийом, описаний у вокальній літературі, який широко використовується, особливо в старовинних і класичних оперних партіях.

Фонетичний метод – у вокальній педагогіці метод впливу на голосоутворення засобом використання окремих звуків мовлення та складів. Широко практикується для покращення звучання голосу.

Фоніатрія (від грець. phone – звук, iatreia – лікування) – галузь медицини, що займається вивченням фізіології голосоутворення, хвороб голосу та їх лікуванням. Фоніатор – лікар-отоларинголог, який пройшов спеціальну підготовку.

Форманта (від лат. formans – той, що утворює) – група посиленних обертонів, що формує специфічний тембр голосу чи музичного інструмента. Форманти виникають загалом під впливом резонаторів, на їх висотне положення мало впливає висота основного тону звука.

Форсування – спів із надмірним напруженням голосового апарату, який порушує темброві якості голосу, природність його звучання. Форсування звука – часто помилка недосвідчених співаків.

Цезура – границя, межа між фразами в музичному творі. При виконанні застосовуються паузи, зміна дихання тощо. За своїм значенням цезура близька до розділових знаків у розмовному мовленні, вона є головним засобом фразування.